

מדינת ישראל
 משרד החינוך

סוג הבחינה: בגרות
 מועד הבחינה: חורף תשפ"ג, 2023
 מספר השאלון: 11281
 נספחים: נספח 1 – מאמרים
 נספח 2 – דף עזר

עברית: הבנה, הבעה ולשון

הוראות

- א. משך הבחינה: שלוש שעות.
- ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שני חלקים.
חלק ראשון – הבנה והבעה	–	50 נקודות
חלק שני – לשון	–	50 נקודות
- פרק א: שם המספר ואותיות השימוש
- פרק ב: תחביר
- פרק ג: מערכת הצורות
- יש לבחור באחד הפרקים
סך הכול	–	100 נקודות
- ג. חומר עזר מותר בשימוש: דף עזר (נספח 2).
- ד. הוראה מיוחדת: יש לענות על השאלות בגוף שאלון זה לפי ההוראות.

שימו לב: בסוף הבחינה מצורפים דפי טיוטה. אין להוסיף דפים אחרים למחברת הבחינה.

השאלות בשאלון זה מנוסחות בלשון רבים, אף על פי כן על כל תלמידה וכל תלמיד להשיב עליהן באופן אישי.

בהצלחה!

עברית: הבנה, הבעה ולשון, חורף תשפ"ג, מס' 11281 + נספחים

חלק ראשון – הבנה והבעה (50 נקודות)

קראו את המאמרים 1–3 שבנספח 1 המצורף, וענו על כל השאלות 1–5 שלפניכם.
הקפידו על כתב ברור, על כתיב נכון, על כללי הדקדוק ועל פיסוק הגיוני.

1. במאמר 1 עמדת הכותב בפסקה ה בנוגע למטרת הנימוסים סותרת תפיסה המוצגת בפסקה א.
הסבירו את הסתירה. (5 נקודות)

2. א. כותב מאמר 1 מציג בפסקה ד טענה של אחרים הקשורה בהתנהגות מנומסת, ומביע את דעתו עליה.
(1) נסחו במשפט אחד את הטענה של האחרים. (3 נקודות)

(2) כתבו במשפט אחד את דעתו של כותב המאמר על טענה זו. (3 נקודות)

ב. האם כותבי המאמרים האחרים (מאמר 2 ומאמר 3) עשויים להסכים עם דעתו של כותב מאמר 1? בססו את דבריכם על שני המאמרים (2–3). (3 נקודות)

3. כותב מאמר 2 משווה בין הבעת רגשות ובין נימוסים.

על פי מאמר 2, השלימו את הטבלה שלפניכם: כתבו מה המשותף להבעת רגשות ולנימוסים, וציינו שני הבדלים ביניהם.

(6 נקודות)

נימוסים	הבעת רגשות	
		המשותף
		ההבדלים

עברית: הבנה, הבעה ולשון, חורף תשפ"ג, מס' 11281 + נספחים

4. לפניכם ציטוט מפסקה 1 במאמר 3: "במשך מאות שנים מעולם לא פסקה הקובלנה הידועה, כי הולך ופוחת הדור".

א. הסבירו את הביטוי "הולך ופוחת הדור" בהקשר של נושא המאמר. (3 נקודות)

ב. מהי דעתו של כותב מאמר 3 על הקובלנה הידועה? הקיפו את התשובה הנכונה. (2 נקודות)

I. הוא שולל לחלוטין את הקובלנה הנשמעת מצד רבים ומתנגד לה נחרצות.

II. הוא מסכים עם הקובלנה הידועה, ובה בעת הוא אינו מאשים את הדור הצעיר.

III. הוא מסכים עם הקובלנה הידועה ורואה בדור הצעיר את האשם העיקרי בדבר.

IV. הוא אינו מסכים עם הקובלנה הידועה ואומר שכך טענו בכל דור.

(שימו לב: שאלה 5 בעמוד הבא.)

עברית: הבנה, הבעה ולשון, חורף תשפ"ג, מס' 11281 + נספחים

5. מטלת כתיבה (25 נקודות)

לקראת פעילות בנושא נימוסים והליכות שעתידה להתקיים בתנועת הנוער שאתם חברים בה, התבקשתם לכתוב סקירה על היחס הדור-ערכי לנימוסים בחברה. בסקירה הציגו את תרומתם של הנימוסים להתנהלות תקינה בחברה ואת ההסתגייגויות מהם.

התבססו על מאמרים 1 ו-2.

הקפידו על דרכי מסירה מקובלות ועל אזכור מקורות המידע בגוף הסקירה ובסופה (ביבליוגרפיה).

כתבו בהיקף של 100–200 מילים. השתמשו בעמוד זה לכתיבת טיוטה, ואת הסקירה כתבו בעמודים 7–8.

טיוטה

עברית: הבנה, הבעה ולשון, חורף תשפ"ג, מס' 11281 + נספחים

Lined writing area for the student's answer.

שימו לב: שאלה 6 בעמוד הבא.

עברית: הבנה, הבעה ולשון, חורף תשפ"ג, מס' 11281 + נספחים

חלק שני – לשון (50 נקודות)

בחלק זה שלושה פרקים. ענו על שני פרקים: על פרק א – חובה, ועל אחד מן הפרקים ב-ג.

פרק א: שם המספר ואותיות השימוש – חובה (10 נקודות)

בפרק זה ענו על שאלה 6.

6. לפניכם קטע ובו אפשרויות להגיית שם המספר וכן מספרים מודגשים. הקיפו את הצורה הנכונה מבין האפשרויות להגיית שם המספר, וכתבו במילים את המספרים המודגשים (אין צורך לנקד).

בְּאַרְבַּע עֶשְׂרֵה / אַרְבַּעַת עֶשְׂרֵה בספטמבר 2010 פורסמו תוצאות סקר שבדק את הקשר בין הרגלי נימוס

של אנשים ובין רמת ההכנסה שלהם בישראל. הסקר נערך בקרב 992 _____ נשים

וגברים, והם התבקשו לדווח כיצד הם מתנהגים במצבים שונים. על סמך תשובותיהם ניתן לכל אחד מהם ציון

בין 0 ל-4 . _____

ממצאי הסקר הראו שככל שאדם מנומס יותר, הכנסתו גבוהה יותר: עלייה של 10 _____ אחוזים

בציון בנימוס לוותה בעלייה בהכנסתו של אותו אדם.

כמו כן, הסקר בדק היכן ישראלים נתקלים בהתנהגות לא מנומסת, וב **שְׁלוֹשׁ / שְׁלוֹשׁ / שְׁלֹשֶׁת** המקומות

הראשונים נמצאים מרכזי קניות, מקומות עבודה ושדות תעופה.

שיעור המשיבים שדיווחו על חוסר נימוס במשרדי ממשלה היה גבוה פי **אַחַד וְחֵצִי / אַחַת וְחֵצִי** בהשוואה

לשיעור המשיבים בסקר דומה שנערך בארצות הברית. נתון נוסף הוא שניו־יורק היא העיר שתושביה הם

המנומסים ביותר, ואילו תושבי פריז ולונדון נמצאים רק במקום ה-15 _____.

ואיך אפשר לחנך לנימוסים?

תמי לנצוט ליבוביץ, מומחית לנימוסים, פרסמה יותר מ-11 _____ מאמרים בתחום, ובספרה

"סיביליטי" שהתפרסם לפני **כְּשֶׁבַע עֶשְׂרֵה / כְּשֶׁבַע עֶשְׂרֵה** שנים, היא מונה **שְׂמוֹנֶה / שְׂמוֹנֶה** עקרונות

בסיסיים ליצירת התנהגות מנומסת בעת מפגש חברתי.

עברית: הבנה, הבעה ולשון, חורף תשפ"ג, מס' 11281 + נספחים

לפניכם שני פרקים: פרק ב – תחביר, פרק ג – מערכת הצורות.
בחרו בפרק שלמדתם: בפרק ב – תחביר **או** בפרק ג – מערכת הצורות.
בפרק שבחרתם ענו על השאלות לפי ההוראות.

ציינו את שם הפרק שבחרתם: _____

עברית: הבנה, הבעה ולשון, חורף תשפ"ג, מס' 11281 + נספחים

פרק ב: תחביר (40 נקודות)

בפרק זה ענו על ארבע מן השאלות 7-11 (לכל שאלה – 10 נקודות).

שימו לב: בכל שאלה שתבחרו, ענו על כל הסעיפים.

7. א. לפניכם משפט פשוט.

לעיתים התנהגות מנומסת מסתירה את רגשותינו האמיתיים.

נתחו את המשפט: ציינו מעל המילים שבמשפט את התפקידים התחביריים שלהן.

ב. לפניכם שני משפטים.

I. למרות התועלת שבנימוסים הם נתפסו ריקים מתוכן.

הסוג התחבירי: _____

II. הנימוסים הם תולדה של עולם מעמדי והייררכי, ואף על פי כן הם מפתחים תודעה של שוויון בין בני אדם.

הסוג התחבירי: _____

(1) ציינו מתחת לכל משפט את הסוג התחבירי שלו.

(2) ציינו מהו הקשר הלוגי המשותף לשני המשפטים. _____

(3) המירו את משפט I במשפט מסוג תחבירי אחר, בלי לשנות את הקשר הלוגי שבו.

עברית: הבנה, הבעה ולשון, חורף תשפ"ג, מס' 11281 + נספחים

8. א. לפניכם ארבעה משפטים.

I. שמירה על כללי הנימוס עשויה למנוע פגיעות בלתי מכוונות.

II. בזכות כללי הנימוס הקרבה בין בני אדם נהפכה לנעימה.

III. מחוות הנימוס מבטאות הכרה במצבו של הזולת.

IV. עם השנים הלכו והתרבו כללי הנימוס בחברה.

(1) העתיקו מן המשפטים I–IV שני נשואים מורחבים.

(2) ציינו מעל כל אחד משני הנשואים האחרים את סוגו.

ב. לפניכם משפט מורכב.

אם נבחן את התועלת שיש בהתנהגות מנומסת, נוכל להבין את תחום הנימוסים כולו.

תחמו במשפט זה את הפסוקיות, וציינו מעל כל פסוקית את התפקיד התחבירי שלה.

ג. לפניכם שני משפטים, ובהם חלקים כוללים.

I. נימוס הוא צורת ביטוי חיונית, אך לא אותנטית.

II. אדם מסיט את מבטו הצידה באוטובוס או ברכבת בשעה שמישהו לידו מנהל שיחה אישית בטלפון.

(1) סמנו קו מתחת לחלק הכולל בכל אחד מן המשפטים.

(2) ציינו מעל כל חלק כולל את התפקיד התחבירי שלו במשפט.

(3) ציינו מהו הקשר הלוגי בחלק הכולל במשפט I.

עברית: הבנה, הבעה ולשון, חורף תשפ"ג, מס' 11281 + נספחים

9. א. לפניכם שני משפטים, ובכל אחד מהם יש הסגב.
- I. אדוני הנכבד, כנראה אינך מבין את חומרת המעשה.
- II. עם הזמן אנשים מרגישים מחויבים פחות לכללי הנימוס, אולי משום שזה אפשרי.
- (1) סמנו קו מתחת להסגב בכל אחד מן המשפטים.
- (2) ציינו את התפקיד המשותף לשני ההסגרים מבחינת המשמעות. _____
- ב. לפניכם משפט, ובו שתי מילים מסומנות בקו.
- אין ספק שהשילוב בין רגשות ובין נימוסים אינו פשוט.
- ציינו מעל כל אחת מן המילים המסומנות בקו את התפקיד התחבירי שלה.
- ג. לפניכם משפט, ובו המילה "יש" מופיעה פעמיים ומסומנת בקו. בשתי הפעמים תפקידה התחבירי הוא "נשוא".
- יש לתת את הדעת על הבעיה הרצינית שיש לנו.
- (1) מבין הנשואים המסומנים בקו, הקיפו את הנשוא שיש לו משמעות של קיום.
- (2) מעל הנשוא שלא הקפתם – כתבו מילה אחרת שיכולה להחליף אותו ולשמור על משמעות המשפט.
- ד. לפניכם משפט דר־משמעי.
- בחירת הנציג הכתה את כולנו בתדהמה.
- (1) הקיפו את הצירוף היוצר דר־משמעות במשפט זה.
- (2) נסחו את שתי המשמעויות של הצירוף הדר־משמעי.
- משמעות 1: _____
- משמעות 2: _____

עברית: הבנה, הבעה ולשון, חורף תשפ"ג, מס' 11281 + נספחים

10. א. לפניכם משפט ובו תמורה.

בניגוד לפשעים פליליים הנימוס נוגע לעניינים שוליים, כמו כללים לניהול שיחה, אופן האכילה וצורת הלבוש.

(1) סמנו קו מתחת לתמורה במשפט.

(2) העתיקו מן המשפט את הביטוי המכליל שהתמורה ממירה. _____

(3) ציינו את התפקיד התחבירי של הביטוי המכליל. _____

ב. לפניכם משפט מורכב.

"לדעתי" ו"נדמה לי" הם ביטויים בלשון נקייה, המאפשרים להבליע עמדה נחרצת במעטפת של נימוס.

המירו את המשפט המורכב במשפט פשוט שיש בו תמורה.

ג. לפניכם קטע קצר העוסק בכללי נימוס ביפן.

ליפנים יש לא מעט כללי נימוס וכללי התנהגות. אמירת שלום נעשית בקידה קלה, ואת הנעליים הם משאירים

בכניסה לבית. היפנים אינם מפגינים רגשות בציבור, ובארוחה הם שותים את המרק ישירות מן הקערה.

על פי הקטע הקצר כתבו ארבעה משפטים פשוטים בציווי, שמיועדים לתייך המתכוון לבקר ביפן.

בכל משפט כתבו כלל נימוס אחד.

1.

2.

3.

4.

עברית: הבנה, הבעה ולשון, חורף תשפ"ג, מס' 11281 + נספחים

11. א. לפניכם קטע, ובו תיאור של אחד ממנהגי הנימוסים באנגליה שתיארה תיירת ישראלית.

אני מביטה בהשתאות כיצד הם עולים במדרגות הנעות. העולים עומדים צמודים לימין, ואילו הממהרים

מדלגים בנוחות משמאל לאנשים העומדים.

(1) ציינו מעל כל מילה המסומנת בקו את התפקיד התחבירי שלה.

(2) העתיקו מן הקטע שתי מילים שהתפקיד התחבירי המשותף להן הוא תיאור.

(3) לפניכם חלק ממשפט.

הממהרים מדלגים בנוחות משמאל לאנשים העומדים.

המירו חלק זה במשפט מורכב בעל פסוקית נושא.

ב. לפניכם ארבעה משפטים מורכבים, ובהם נתחמו פסוקיות המתחילות במילת השעבוד "כי".

I. במשך מאות שנים מעולם לא פסקה התלונה הידועה כי הולך ופוחת הדור.

II. נימוסים עשויים להטעות כי הם אינם מבטאים בהכרח את יחסנו האמיתי לזולת.

III. יותר מחצי מן הנשאלים טענו כי חוסר נימוס הוא הבעיה הגדולה ביותר של החברה האנושית.

IV. הדעה הרווחת היא כי הדור הצעיר כיום מנומס פחות מקודמו.

ציינו מעל כל פסוקית את התפקיד התחבירי שלה.

עברית: הבנה, הבעה ולשון, חורף תשפ"ג, מס' 11281 + נספחים

פרק ג: מערכת הצורות (40 נקודות)

בפרק זה ענו על ארבע מן השאלות 12–16 (לכל שאלה – 10 נקודות).

שימו לב: בכל שאלה שתבחרו, ענו על כל הסעיפים.

12. א. לפניכם טבלה, ובה משפטים שבהם פעלים מודגשים.

נתחו בטבלה שלפניכם את הפעלים המודגשים: ציינו את השורש ואת הבניין של כל פועל.

הפועל	השורש	הבניין
נוכל להבין את תחום הנימוסים, אם נבחן את התועלת שבהם.		
בחברה שלנו מקניית לנימוס חשיבות יתר.		
הצברים הוקיעו את כללי הנימוס בשל היעדר אותנטיות.		
נימוסים הצטירו ככרטיס הכניסה לחברה הגבוהה.		
במאה האחרונה הואץ תהליך ההשתחררות של החברה מן הנימוסים.		
השוטרת מורה לנהג להשתלב בתנועה.		

ב. לפניכם ארבע מילים (1)–(4).

- (1) מְתִיר _____
- (2) מִיָּתֵר _____
- (3) הִתְרָה _____
- (4) תָּר _____

לכל אחת מן המילים (1)–(4) התאימו מילה שנגזרה מאותו השורש מבין המילים שלפניכם.

הִתְרָאָה, לְנִתָּר, מְתִיר, לְהוֹתִיר

עברית: הבנה, הבעה ולשון, חורף תשפ"ג, מס' 11281 + נספחים

13. א. לפניכם ארבעה משפטים, ובהם מודגשות ארבע מילים.

– אדם מסיט את מבטו הצידה כשמישהו לידו מנהל **שיחה** אישית.

– אני **משוחח** בטלפון עם המורה.

– בנקים רבים מאפשרים ללקוחותיהם **שיחוח** (בלועזית: צ'ט) עם פקיד הבנק.

– מה אתה **שח**?

(1) ציינו את השורש המשותף לארבע המילים המודגשות.

(2) מבין ארבע המילים המודגשות, העתיקו שני צמדים – בכל צמד יהיו פועל ושם פעולה מאותו הבניין.

ציינו את הבניין המשותף למילים שבאותו הצמד.

צמד I: פועל: _____; שם פעולה: _____; הבניין: _____

צמד II: פועל: _____; שם פעולה: _____; הבניין: _____

ב. לפניכם משפט, ובו שתי מילים מודגשות.

נימוס **נועז** למנוע פגיעה בזולת, ולכן הוא מתקבל לעיתים כ**עדות** לאופי מוסרי.

(1) כתבו את השורש של הפועל **נועז**.

(2) המילה **עדות** נוצרה בדרך של בסיס וצורן סופי.

ציינו את הבסיס של המילה **עדות**.

(3) מבין המילים ברשימה שלפניכם, הקיפו שתי מילים שהשורש שלהן זהה לשורש של הבסיס

במילה **עדות**.

העיד, יעוד, הועדות, תעודה, מועד (חג), עדי (תכשיט)

ג. לפניכם קטע קצר.

הנימוס חיוני לבני אדם המצויים יחד. גם בהבעת רגשות יש יסוד של התחשבות בזולת, ואפילו מדובר בהתחשבות מהותית יותר. התנהגות נימוסית נתפסת כהתנהגות בלתי כנה המסתירה את רגשותינו האמיתיים, וכשאנו בסערת רגשות, קשה לנו לשמור על הנימוסים שמנוגדים לרגשותינו.

העתיקו מן הקטע שלושה פעלים סבילים משלושה בניינים שונים, וציינו את הבניין של כל אחד מן הפעלים שהעתקתם.

הפועל: _____ הבניין: _____

הפועל: _____ הבניין: _____

הפועל: _____ הבניין: _____

עברית: הבנה, הבעה ולשון, חורף תשפ"ג, מס' 11281 + נספחים

14. א. לפניכם משפט, ובו מודגשות צורות בינוני.

בכל שנה **מגיעים** לישראל עשרות אלפי **עולים** חדשים, **המתמודדים** עם אתגרים רבים בתהליך

קליטתם, כמו הצורך להכיר כמה כללי נימוס **מקבליים**.

(1) ציינו מעל כל אחת מצורות הבינוני המודגשות את חלק הדיבור שלה.

(2) כתבו את השורש של כל אחת מן המילים האלה:

מגיעים , **עולים** .

ב. לפניכם משפט, ובו מילה מודגשת.

הפרחים מפיצים ריח **נעים**.

(1) במשפט זה המילה **נעים** היא שם תואר. ציינו את השורש שלה _____.

(2) במשפט אחר המילה **נעים** יכולה לשמש בתפקיד פועל.

נתחו את הפועל **נעים**. השורש: _____ הבניין: _____.

ג. (1) לפניכם שני משפטים, ובהם המילה **אכילה**.

I. הנימוס עוסק בכללי ניהול שיחה ובאופן ה**אכילה**.

II. העוגה **אכילה** גם לאחר כמה ימים, בתנאי שהיא נשמרת בכלי סגור.

מבין המילים המודגשות במשפטים I-II, הקיפו את המילה שיש בה צורך נטייה, וציינו מעליה את

משמעותו של צורך הנטייה.

(2) השלימו את הטבלה שלפניכם.

ציינו את המשקל של המילה **אכילה** ואת המשמעות של המשקל בכל אחד מן המשפטים.

משמעות המשקל	המשקל		
		I. הנימוס עוסק בכללי ניהול שיחה ובאופן ה אכילה .	
		II. העוגה אכילה גם לאחר כמה ימים, בתנאי שהיא נשמרת בכלי סגור.	

עברית: הבנה, הבעה ולשון, חורף תשפ"ג, מס' 11281 + נספחים

15. א. לפניכם שני משפטים, ובהם שתי מילים מודגשות.

– **מְחֹת** היד המורה לנהג להשתלב היא טקס קטן.

– **מְחֹת** אלה הן טקסים קטנים המביעים התחשבות בזולת.

(1) ציינו את השורש המשותף לשתי המילים המודגשות.

(2) שתי המילים המודגשות מסתיימות בצורן נטייה.

בחרו באחת מן המילים המודגשות, וכתבו מעליה את משמעות הצורן הסופי שלה.

ב. לפניכם משפט, ובו מילה מודגשת.

הנימוס מונע פגיעה **מְהוּתית** בזולת.

המילה **מְהוּתית** נוצרה בשלושה שלבים.

בכל אחד מן המשפטים שלפניכם הקיפו את האפשרות הנכונה, והשלימו את המידע החסר.

– במילה **מְהוּת** הצורן הסופי **ות** הוא צורן **גזירה / נטייה**, ומשמעותו _____.

– במילה **מְהוּתי** הצורן הסופי **י** הוא צורן **גזירה / נטייה** ומשמעותו _____.

– במילה **מְהוּתית** הצורן הסופי **ת** הוא צורן **גזירה / נטייה** ומשמעותו _____.

ג. לפניכם ארבע מילים שנוצרו בדרך של בסיס וצורן סופי.

בְּנָקַאי, דְּבוּרַאי, יַמַּאי, סְפוּרְטַאי

ציינו במה שונים הבסיסים של המילים **בְּנָקַאי, סְפוּרְטַאי** מן הבסיסים של המילים **דְּבוּרַאי, יַמַּאי**.

ד. לפניכם משפט, ובו שני זוגות פעלים מודגשים. בכל זוג הקיפו את הפועל המתאים להקשר.

בימינו המחיר ש**נְגָבָה / נְגָבָה** על הפרת כללי נימוס נמוך מן המחיר ש**נְגָבָה / נְגָבָה** על הפרתם של כללי

נימוס אלה בימי הביניים.

עברית: הבנה, הבעה ולשון, חורף תשפ"ג, מס' 11281 + נספחים

16. א. לפניכם שני משפטים I-II, ובהם שמות עצם מודגשים. ענו על השאלות שלאחר כל משפט.

I. לעיתים מאחורי נימוס מסתתרת הוֹנָאָה.

- ציינו את השורש של המילה הוֹנָאָה.
- הקיפו את השם שאיננו נוטה באותו המשקל של המילה הוֹנָאָה.

הַסּוֹאָה, הַדְּחָה, הַפְּלִיָּה, הַגִּירָה

II. בחנופה אין מציגים את הדברים באופן גְלוּי.

- ציינו את השורש של המילה גְלוּי.
- הקיפו את המילה שהיא מאותה הגזרה של המילה גְלוּי.

קְרוּיִים, תְּנַאי, נְשׁוּי, מְצוּיָה

ב. מבין המילים המודגשות שלפניכם, הקיפו את המילה שהאות מ"ם בה שורשית.

מִגְעָה, מְסִיטָה, מוֹנֵעַ, מְקַטְלָה

ג. לפניכם משפטים ובהם שלוש מילים מודגשות.

- אדם מסיט את מבטו הצידה בִּרְכֵבָת כִּאֲשֶׁר מִיִּשְׁהוּ לִידוֹ מִנְהַל שִׁיחָה בִּטְלָפוֹן.
 - בחרמון נסעה המשפחה בִּרְכֵבָל.
 - הַכְּרַמְלִית היא כלי תחבורה ציבורי תת־קרקעי שמאפשר להגיע מן הכרמל לעיר התחתית בחיפה.
- (1) ציינו מעל כל אחת מן המילים המודגשות את דרך התצורה שלה.
- (2) לפניכם שלוש המילים הכתובות לעיל.

רְכֵבָת _____ רְכֵבָל _____ כְּרַמְלִית _____

כתבו ליד כל אחת מן המילים מילה אחת שנוצרה באותה דרך התצורה. את המילים בחרו מן הרשימה שלפניכם.

קְטָנוּעַ, מִזְלָ"ט, הֶסְעִית (שאטל), גְּלִשׁוֹן, טְרַקְטוֹר

(3) כתבו ליד כל אחת מן המילים שלפניכם שם פעולה בבניין קל, שנגזר מאותו השורש שלה.

מְסוּק _____ מְטוּס _____ דָּאוֹן _____

/בהמשך דפי טיוטה/

בהצלחה!

זכות היוצרים שמורה למדינת ישראל
אין להעתיק או לפרסם אלא ברשות משרד החינוך

**נספחים: נספח 1 – מאמרים ונספח 2 – דף עזר
לשאלון עברית: הבנה, הבעה ולשון
11281, חורף תשפ"ג, 2023**

נספח 1 – מאמרים

לפניכם שלושה מאמרים. קראו אותם, וענו על השאלות בשאלון המחברת המצורף.

מאמר 1

זה שעולה או זה שירוד? (1)

מאת יורם מלצר

- פסקה א אין זה סוד שבחברה שלנו יש מסורת של בוז לנימוסים. הנימוסים ביטאו בעיני החברה הישראלית הצעירה, המהפכנית, החלוצית את העולם הישן שהיא הפנתה לו עורף: עולם של מעמדות נוקשים ושל הייררכייה שאין לסטות ממנה, ולמעשה נחשבו הנימוסים לטקסים ריקים מתוכן. התנהגות מנומסת נחשבה להתנהגות צבועה, מנוגדת לחלוטין ל"דוגרי" – הישירות הפנה וחסרת הפשרות שהצבירים רצו לטפח ולייחס לעצמם כדי לבטא שוויוניות מופגנת.
- פסקה ב אך זו טעות, ואם נבחן את התועלת שיש בהתנהגות מנומסת, נוכל להבין את תחום הנימוסים כולו. בהתנהגות המנומסת באה לידי ביטוי החשיבה על הזולת. אדם פותח דלת במקום ציבורי, ומחזיק אותה פתוחה עד שמי שבא אחריו עובר בה גם הוא; בהחזקת הדלת הוא כאילו אומר: "אני יודע שגם אתה צריך לעבור, אני יודע שיהיה לך לא נוח לפתוח אותה שוב מייד אחריי, ולכן אני נותן לדלת להיטרק לך בפרצוף".
- פסקה ג אדם מסיט את מבטו הצידה באוטובוס או ברכבת בשעה שמישהו לידו מנהל שיחה אישית בטלפון, בכך הוא אומר: "אני יודע שזו שיחה פרטית, כנראה אינך יכול להימנע מהשיחה, אבל אני מותיר לך 'בועה' משלך לנהל בה את השיחה, ולא תראה על פניי תגובה על תוכן השיחה שלך".
- פסקה ד צבוע? מלאכותי? יכול להיות, אך המְחווות האלה מבטאות הכרה במצבו של הזולת, והבנה שייתכן שמדובר בעניין חשוב שאינו יכול להידחות לתנאים של פרטיות אמיתית. נהג מאפשר לנהג אחר להשתלב בתנועה, ובכך הוא אומר: "היום אתה, מחר אני; בוא, אקל עליך". מְחווות היד המזמינה נהג להשתלב, כמו מחוות היד המביעה תודה מצידו של מי שנתנו לו להשתלב, הן טקסים קטנים המביעים הכרה בזולת ובמצבו.
- פסקה ה ראוי לציין שאין רע בטקסים קטנים מן הסוג הזה. כמו הבעות מילוליות, הם מבטאים תוכן, כוונה, רגש והכרה בזולת, והם אורכים פחות משנייה. הערך של פרק הזמן הקצרצר הזה הוא עולם ומלואו: פרק זמן המאט את הריצה שלנו בשגרת חיינו. שהרי ככל שאנחנו רצים קדימה, אנו ממעטים להביט סביב ולאחור, וכך למעשה מתעלמים מן האחרים. ההאטה שנוצרת עם המעשה המנומס מאפשרת לנו להרים את המבט ולראות את זולתנו. רגעים כאלה מזכירים לשני הצדדים שהם באותה הסירה, שהם שווים מבחינה אנושית. באורח משונה ואירוני נימוסים כאלה משיגים את המטרה המבורכת שה"דוגרי" הצברי נכשל בה זה עשרות שנים: תודעה חיה ונוכחת של השוויון בין בני האדם.

* מעובד על פי מלצר, י' (מרץ, 2022). זה שעולה או זה שירוד? אלכסון. אוחר מ־ alaxon.co.il.
 (1) כותרת המאמר "זה שעולה או זה שירוד?", מאזכרת מערכון של שלישיית "הגשש החיור" העוסק בנימוסים.

מאמר 2

רגשות ונימוס

מאת אהרון בן זאב

- פסקה א המטרה של התנהגות מנומסת היא למנוע פגיעה בזולת, פגיעה שהיא במהותה פגיעה חברתית, לא חמורה ולא מכוונת. לעומת החוק שמטרתו למנוע פגיעות מוסריות חמורות, כמו פשעים פליליים, כללי הנימוס מסייעים למנוע פגיעות שוליות יותר כמו התפרצות לדברי הזולת בעת שיחה, לבוש לא הולם לנסיבות, התנהגות שאינה הולמת בתחום נימוסי שולחן וכדומה. התנהגות על פי כללי הנימוס גם מפחיתה מאוד את האפשרות שנפגע בזולת שלא במתכוון. ולבסוף, הנימוס נועד לבני אדם המצויים בחברה, לכן אי אפשר להיות מנומס בستر או ביחידות.
- פסקה ב כמו בנימוס גם בהבעת רגשות יש יסוד של התחשבות בזולת, אולם בהבעת רגשות מדובר בהתחשבות עמוקה יותר מזו שעומדת ביסוד הנימוס. רגשות הם תגובה כנה וספונטנית, המבטאת את הערכים העמוקים שלנו, ואילו התנהגות מנומסת נחשבת להתנהגות לא כנה ולא ספונטנית, המבטאת ערכים שטחיים בלבד, ולעיתים היא אפילו מסתירה את רגשותינו האמיתיים.
- פסקה ג נימוסים עשויים להטעות, שכן הם אינם מבטאים בהכרח את יחסנו האמיתי לזולת. לעיתים קרובות יש ניגוד בין נימוס ובין כנות. נימוס מסתיר רגשות ועמדות של הפרט, ולכן יש בו לפעמים מידה לא מבוטלת של צביעות, כמו בחנופה, שגם בה יש הימנעות מהצגת הדברים באופן גלוי.
- פסקה ד למרות האופי השטחי והצבוע של הנימוס, לעיתים דווקא התנהגות מנומסת מתקבלת כעדות לאופי מוסרי. לכן אנשים בלתי מוסריים יקפידו לעיתים על כללי נימוס כדי להסוות את אי-מוסריותם, או לפחות כדי לשכנע את עצמם ואת הזולת שהם מוסריים ותרבותיים.
- פסקה ה הנימוס חיוני במיוחד ביחסים עם זרים, והוא מתבטא בצורך לכבד אותם ולא לפגוע בהם. לנימוס יש תפקיד חשוב יותר ככל שהמסגרת החברתית רחבה יותר ויש בה אנשים מרקע תרבותי שונה, שאינם מכירים היטב את אלה. במסגרת כזאת ייתכנו פגיעות בלתי מכוונות רבות, ושמירה על כללי הנימוס יכולה למנוע אותן.
- פסקה ו האם הנימוס חשוב גם במסגרות מצומצמות יותר, כמו בקרב המשפחה? רבים עונים על שאלה זו בחיוב וטוענים שההתחשבות בזולת, המתבטאת גם בכללי הנימוס, חייבת להתחיל בבית. אני סבור כי מאחר שהנימוס מבטא התחשבות בזולת, הוא צריך להיות מכוון גם כלפי הקרובים לנו, אך הנימוס הוא רק אחת מהדרכים להתחשב בזולת. בהתנהגות כלפי הקרובים לנו הַנְנוּת ועומק המחויבות הרגשית והמוסרית ממלאים תפקיד מרכזי. ביחסי קרבה ההתחשבות בזולת צריכה להתבטא בעמדות ובמעשים של ממש, ואלה חשובים יותר מהקפדה על כללי הנימוס הנוקשים. גם אם יש פגיעה בקרב בני המשפחה בגלל היעדר נימוס, התנהגות טבעית וכנה היא חשובה יותר במסגרת זו.
- פסקה ז צריך לזכור שבחיי היום-יום יש חשיבות הן לרגשות הן לנימוס. לכן מן הראוי לנסות לשלבם. שילוב שכזה אינו פשוט, אך אין ספק שיש לו יתרונות רבים הן עבור האדם היחיד הן עבור החברה האנושית בכללותה.

* מעובד על פי בן זאב, א' (נובמבר, 2002). רגשות ונימוס. מקור ראשון. אוהרז מ־ makorrishon.co.il/nrg.

מאמר 3**נא להתנהג בהתאם****מאת בר חיון**

- פסקה א מאז ומתמיד הייתה לכל כללי הנימוס מטרה עיקרית אחת: הם נועדו למנוע אי־נוחות וחיכוכים מיותרים בעולמנו, שבו רוב הזמן האדם נמצא בחברת אחרים. במילים אחרות: בזכות כללי הנימוס הקרבה בין בני אדם נהפכה לנסבלת. כך למשל, כבר בספרי נימוסים מן המאה ה־16, היה אפשר למצוא את האיסור לסַפֵּר סודות בחברה.
- פסקה ב בחלוף השנים הלכו והתרבו הכללים, ונימוסים וגינונים נהיו כרטיס הכניסה לחברה הגבוהה במדינות רבות. בארץ־ישראל התגבשה חברה חדשה שהשילה מעליה את סממני הגלות וסלדה מגינונים ומכללי נימוס. בחברה זו "הצבר" הקוצני-מבחוץ-רך-מבפנים, הישיר והאותנטי שמתנהג "בלי חוכמות" – נהפך לגיבור תרבות. נדמה כי הישראלים משוחררים מכבלי הנימוסים, אבל אין זו אלא מראית עין בלבד. למעשה, השכנה הצרחתית והבלתי מתחשבת או המרואיין ה"מסתחבק" עם הבוס בראיון עבודה לא יוגדרו ישירים או אותנטיים, אלא יקוטלגו גסי רוח, שייכים למעמד הנמוך ובלתי משכילים.
- פסקה ג במקרים אחרים נורמות הנימוס הן אסטרטגיה להסתרת כוונות. לשון נקייה ומנומסת עשויה להיות כלי להעברת מסרים שלא נעים להביע אותם ישירות. אנחנו משתמשים באסטרטגיה זו בכל יום. למשל, נימת הסתייגות וצניעות ("נראה ש...", "לעניות דעתי...", "בעיקרון...", "זה רק אני או ש...") מאפשרת להבליע עמדה נחרצת, שהייתה עלולה להישמע בוטה מדי ללא מעטפת הנימוס המעדנת.
- פסקה ד אם כן רוב הנימוסים והגינונים הם מנגנון סמוי שנועד לסייע לסווג אנשים או להבליע מסרים שלא ראוי או לא רצוי להעביר ישירות. כלומר, מדובר בצורת ביטוי חיונית מאוד מבחינה חברתית, אך לא אותנטית. מעין שקר הכרחי.
- פסקה ה על פי רוב, אותנטיות אינה רצויה במסגרת הנימוסים. כמו לדוגמה בטקס ה"מה נשמע" הנימוסי, כאשר שני מכרים נפגשים: זהו מחול מעגלי לא אותנטי ונטול ערך אינפורמטיבי, שנועד בסך הכול ליצור מראית עין של נורמליות, הכרה הדדית ומאוזנת. אף לא אחד מהם באמת רוצה לדעת "מה נשמע".
- פסקה ו למרות אין־ספור כללי ההתנהגות והנימוסים הממלאים את חיינו, הדעה הרווחת היא שהדור הצעיר כיום מנומס פחות מקודמו. במחקר דעת קהל שנערך בשנת 2008 בבריטניה, יותר מחצי מן הנשאלים טענו כי חוסר נימוס הוא הבעיה הגדולה ביותר של החברה האנושית. טענות דומות עלו גם בעבר. במשך מאות שנים מעולם לא פסקה הקובֶּלְנָה⁽¹⁾ הידועה, כי הולך ופוחת הדור. במאה האחרונה נדמה כי הואץ שחרור סד הנימוסים באופן חסר תקדים. המאה העשרים הביאה איתה שוויון ופתיחות שהעולם טרם ידע כמותם, ובתוך כך גינונים רשמיים התרופפו, התקשורת הבינ־אישית נעשתה ספונטנית יותר ופנייה באמצעות תארים וכינויי כבוד מגוונים התחלפה בפנייה בשם פרטי וכיוצא בזה.
- פסקה ז עם הזמן אנשים מרגישים מחויבים פחות לכללי הנימוס, אולי פשוט משום שזה אפשרי. המחיר שנגבה על הפרת כללי הנימוס כיום נמוך לאין־שיעור מן המחיר שנגבה על הפרתם בתקופות קודמות. אולם עם כל חסרונותיהם, ואף על פי שהם מוקעים בשל היעדר האותנטיות שבהם, כללי התנהגות, ובהם נימוס וגינונים, היו ועודם אמצעי נורמליזציה בחברה וכלי חברתי המקדם את התרבות כולה.

* מעובד על פי חיון, ב' (אוגוסט, 2013). נא להתנהג בהתאם. אלכסון. אוחזר מ־ alaxon.co.il.

(1) קובֶּלְנָה – תלוּנה.

נספח 2 – דף עזר

טבלת התנועות

התנועות הקטנות	התנועות הגדולות	התנועות החטופות	
פתח	קמץ	חטף פתח	a
סגול	צירי חסר צירי מלא	חטף סגול	e
חיריק חסר	חיריק מלא		i
קמץ קטן	חולם חסר חולם מלא	חטף קמץ	o
קובוץ	שורוק		u

טבלת הגופים

גוף ראשון	גוף שני	גוף שלישי	
מדבר	נוכח	נסתר	יחיד
מדברת	נוכחת	נסתרת	יחידה
מדברים	נוכחים	נסתרים	רבים
מדברות	נוכחות	נסתרות	רבות

חלקי הדיבור: שם עצם, שם תואר, פועל (שם פועל), תואר הפועל, מילת יחס, מילת קישור

תחביר

דרכי ההבעה במשפט: משפט חיווי, משפט ציווי, משפט שאלה

סוגי המשפטים: משפט פשוט, משפט מורכב, משפט איחוי (מאוחה/מחובר)

סוגי הנשואים: נשוא פועלי (לרבות נשוא מורחב), נשוא שמני, נשוא קיומי (דמוי פועל: יש, אין)

התפקידים התחביריים במשפט: נושא, נשוא, אוגד, מושא, תיאור, לוואי, תמורה

סוגי התיאורים ופסוקיות התיאור: מקום, זמן, סיבה, תכלית, אופן, מצב, תנאי, ויתור

החלקים הבלתי תלויים במשפט: הסגר, פנייה, קריאה

משפטים בעלי מבנה מיוחד: נושא סתמי, חלק ייחוד, חלק כולל

קשרים לוגיים: ריבוי והוספה, צמצום, השוואה, ברירה, הדגמה, זמן, סיבה ותוצאה, תכלית, ניגוד, ויתור, תנאי

תורת הצורות

בנייני הפועל: קל-פָּעַל (פעל), נִפְעַל (נפעל), הִפְעִיל (הפעיל), הִפְעֵל (הופעל), פָּעַל (פיעל), פָּעַל (פועל), הִתְפַּעֵל (התפעל)

גזרות הפועל והשם:

גזרת השלמים, גזרת המרובעים

גזרות החסרים (העלולים): חסרי פ"נ (חפ"ן), חסרי פי"צ (חפי"ץ), חסרי פ"י (חפ"י)

גזרות הנחים: נחי פ"א (נפ"א), נחי פ"י/ו (נפ"י/ו), נחי ל"י/ה (נל"י/ה), נחי ל"א (נל"א), נחי ע"ו/י (נע"ו/י)

גזרת הכפולים (ע"ע)

דרכי תצורת המילים:

גזירה מסורגת: שורש ומשקל

גזירה קווית: בסיס וצורן, הלחם בסיסים, ראשי תיבות (נוטריקון)

סוגי צורנים: צורן גזירה, צורן נטייה